

Інститут соціології Варшавського університету
Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Uniwersytet Państwowy imienia Iwana Franki w Żytomierzu

Studia суспільно-політичні та
психологічні
społeczno-polityczne i
psychologiczne **Студії**

Збірник наукових праць
Prace naukowe

Житомир-Варшава
2017

УДК 316 : 32 : 159:9
С 88

Рекомендовано до друку вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка, протокол №15 від 23 червня 2017 року

РЕЦЕНЗЕНТИ

- Вікторія Горбунова** доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри клінічної психології Українського католицького університету
- Анатолій Круглашов** доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, заслужений працівник освіти України
- Ірина Чудовська** доктор соціологічних наук, доцент кафедри галузевої соціології факультету соціології Київського Національного університету імені Тараса Шевченка

РЕДАКТОРИ

- Віталій Климчук**, доктор психологічних наук, доцент, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Житомирського державного університету імені Івана Франка
- Славомір Лодзінський**, доктор соціологічних наук, професор Інституту соціології Варшавського університету
- Сергій Рудницький**, доктор політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка

СЕКРЕТАР РЕДАКЦІЇ

Віктор Кириченко, кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та психотерапії Житомирського державного університету імені Івана Франка

С 88 Суспільно-політичні та психологічні студії. Вип.1/ [за. ред. В. Климчука, С. Лодзінського, С. Рудницького]. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017 – 107 с.

Збірник наукових праць студентів та викладачів соціально психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка та Інституту соціології Варшавського університету, частина з яких які виконана у межах міжнародного наукового семінару «Reprezentacja polityczna mniejszości narodowych»

УДК 316 : 32 : 159:9

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, імен та інших даних несуть автори публікацій.

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2017
© Інститут соціології Варшавського університету, 2017

ЗМІСТ

Передмова від редакторів	5
 Розділ I. ПОЛІТОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
Agnieszka Mirowska. Problemy metodologiczne prowadzenia badań nad aktywnością polityczną mniejszości narodowych w Polsce	8
Олександр Клименко. Теоретичні підходи до розгляду феномену політичної активності молоді	11
Ксенія Гавриловська. Політичний абсентеїзм в сучасній Україні	14
Maciej Bartosiewicz. Aktywność polityczna mniejszość narodowych a przemiany społeczeństwa polskiego	16
Dominik Borowiec. Aktywność polityczna mniejszości ukraińskiej w Polsce w latach 1989-2005	20
Dawid Penkala. Geografia wyborcza a mniejszości narodowe w Polsce	27
Krzysztof Grzegorzewski. Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie: znaczenie i działalność społeczno-polityczna	31
Katarzyna Lewandowska. Ustawa o mniejszościach z 2005 roku a ochrona praw językowych osób należących do społeczności kaszubskiej w Polsce	34
Marta Leśniewska. Problem podwójnych polsko – niemieckich nazw miejscowości na Górnym Śląsku w Polsce	38
 Розділ II. СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	40
Kamil Lebnicki. Oswajanie nieoswajalnego? Polsko-ukraińskie pogranicze „w ogniu”	41
Sara Michalska. Podtrzymywanie tożsamości przez społeczność ukraińską – rola Kościoła greckokatolickiego: przykład Bytowa	44
Patrycja Kosuł. Problemy podtrzymywania tożsamości etnicznej oraz językowej w ramach społeczności kaszubskiej w Polsce	49
Luiza Organek. Przemiany religijności na terenie Kaszub. Trwałość i zmiany	53
Віктор Кириченко. Соціологічне дослідження специфіки споживання інформації через ЗМІ юнаками та підлітками (за результатами дослідження 2014 року)	58

Надія Павлик. Використання техніки кола у неформальній освіті та соціально-перетворювальній діяльності	63
Світлана Коляденко. Транзактний аналіз у системі соціальної підтримки студентської молоді: соціальні аспекти	65
Юлія Пузовик. Теоретичний аналіз проблеми типологічних відмінностей інформаційної залежності осіб юнацького віку	71
Людмила Фальковська, Катерина Пархомчук. Особливості уявлень старшокласників про сім'ю	75
Розділ III. ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	78
Marta Chmielewska. Stosunek Polaków do przedstawicieli innych narodów	79
Ольга Савиченко, Анастасія Добровольська. Факторна модель гендерних особливостей соціальної відповідальності у підлітковому віці	82
Інна Загурська, Ольга Кубайчук. Теоретико-методологічний аналіз розвитку самоактуалізації у період ранньої дорослості	87
Оксана Хомутовська. Вивчення установок підлітків, що виховуються в умовах материнської гіперпротекції щодо стилю сімейної взаємодії у майбутній сім'ї	89
Юлія Ковальчук. Відмінності ігрової діяльності дітей із розумовою відсталістю та нормою інтелектуального розвитку	91
Ольга Лобода. Мотивація як чинник прокрастинації студентів	93
Ольга Ткачук. Теоретико-методологічний аналіз гендерних особливостей образу коханої людини в період ранньої дорослості	96
Альона Яценко. Психологічна атмосфера в колективі як чинник емоційного вигорання вихователів дошкільних навчальних закладів	99
Людмила Фальковська, Марина Зінченко. Вплив симпатії / антипатії учителя на рівень шкільної тривожності підлітків	102
Ольга Захарчук. Теоретичний аналіз особливостей зв'язку самооцінки та успішності у навчанні учнів 5-х класів	105

ПЕРЕДМОВА ВІД РЕДАКТОРІВ

У збірнику представлені результати досліджень з політології, соціології, психології. Але цей збірник не лише про теоретичні та емпіричні пошуки викладачів та студентів. Він, передусім, про інтеграцію. Про інтеграцію політології, соціології та психології в спільне поле наукових досліджень суспільно-політичних наук. Не так давно в українському освітньому просторі ці науки були об'єднані в одну галузь знань, що спонукає появу міждисциплінарних досліджень.

Цей збірник також про інтеграцію викладачів та студентів у спільне поле наукових досліджень. Тут представлені як одноосібні статті, так і колективні публікації, які з'явилися в результаті плідної наукової співпраці. Інтеграція України в європейський простір продукує появу нових наукових розробок, які також представлені в цьому виданні. Співпраця науковців двох країн відкрили перспективи для спільних досліджень та продуктивної наукової співпраці. Дослідження інтеграції національних меншин у суспільні процеси України та Польщі започаткували це видання та стали предметом досліджень викладачів та студентів Житомирського державного університету та Інституту соціології Варшавського університету.

Частина статей у збірці, а точніше – статті польською мовою, це роботи польських учасників міжнародного наукового семінару «Репрезентація національних меншин на локальному рівні – поляків в Україні і українців у Польщі». Ідея семінару виникла у вересні 2015 року під час розмови у Варшаві одного з редакторів збірки – Сергія Рудницького з відомим дослідником меншинної проблематики Польщі проф. Славомиром Лодзінським з Інституту соціології Варшавського університету. Саме професор Лодзінський запропонував формалізувати ідею у міжнародний науковий семінар.

У тому ж 2015 році доц. Ольга Савиченко з соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка виступила керівником дипломних і курсових робіт студентів соціально-психологічного факультету, що дозволило створити міжнародну дослідницьку групу. До її складу, крім згадуваних вже студентів факультету увійшли студенти і аспіранти Інституту соціології Варшавського університету.

Протягом 2015-2017 років відбулося два виїзди студентів і викладачів (у 2016 році – українських студентів і викладачів до Варшави, а у 2017 – польських студентів разом з керівником семінару з польського боку проф. С. Лодзінським до Житомира), декілька консультацій доц. С. Рудницького в Інституті соціології Варшавського університету, лекція професора Славомира Лодзінського на соціально-психологічному факультеті у 2017 році.

За результатами дослідження було написано три дипломні і п'ять курсових робіт студентів соціально-психологічного факультету ЖДУ імені Івана Франка, надруковано статті польських і українських учасників у збірнику тез II Всеукраїнської інтернет-конференції «Особистісне зростання: теорія і практика» у 2016 році, декілька статей українських науковців у вітчизняних і закордонних виданнях. Було підготовлено конкурсну роботу з політології студентки соціально-психологічного факультету Тетяни

Ільніцької і спільну статтю С. Рудницького і С. Лодзінського до польського наукового видання у 2017 році. Було виголошено п'ять виступів українських і польських дослідників на міжнародній науковій конференції «Демографічні зміни і проблеми національних меншин у Центрально-Східній Європі і на Балканах» у листопаді 2016 року у Житомирі, проведено спільний науковий семінар у травні 2017 року у Житомирі. Статті польською мовою, що увійшли у цю збірку, є результатом діяльності польської частини групи у 2016-2017 навч. році.

Варто звернути увагу на факт, що це вже друга збірка соціально-психологічного факультету, яка містить результати спільних українсько-польських наукових досліджень і що діяльність семінару на цьому не завершується – восени 2017 року заплановано студентсько-викладацьку конференцію в Інституті соціології Варшавського університету. На ній будуть представлені результати досліджень політичної репрезентації польської національної меншини в Україні, що ведуться членами семінару, до керівництва якими долучився у 2017 році доц. Віктор Кириченко з соціально-психологічного факультету. На конференції будуть також представлені результати польових досліджень польських учасників семінару, що проводилися ними під час виїзду у травні 2017 році на Житомирщині. На черзі стоїть розширення бази досліджень українських студентів польовими виїздами до місць проживання української меншини у Польщі.

Ці всі дії наповнюють реальним змістом поняття українсько-польської співпраці, створюють спільний науковий і освітній європейський простір. Вони повертають дослідження до кращих європейських традицій практично орієнтованої науки, яка є основою ведення зваженої європейської політики – до реальних потреб і проблем репрезентації національних меншин в органах місцевого самоврядування, де вирішується багато їхніх повсякденних проблем, що набуває особливої ваги для Житомирщині, де проживає найчисленніша в Україні польська громада.

Віталій Климчук, Славомір Лодзінський, Сергій Рудницький

ПОЛІТОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ольга Савиченко

*Кафедра практичної психології та психотерапії
Соціально-психологічний факультет
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

Анастасія Добровольська

*Соціально-психологічний факультет
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ФАКТОРНА МОДЕЛЬ ГЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Людина здатна проявляти співчуття, почуття відповідальності, обов'язку, тощо. Однак досить часто в критичних ситуаціях люди ігнорують прохання про допомогу, обирають залишатись осторонь.

Питання соціальної відповідальності завжди викликало науковий інтерес у дослідників. Ще до появи наукової соціальної психології дослідники стали замислюватись над питанням впливу суспільства на людину, її поведінку та взаємодію людей між собою.

Дослідженням соціальної відповідальності займалися різні спеціалісти у різні часи та у різних країнах світу. Значну роль відіграли експерименти, проведені американським психологом С.Мілгремом ще у 1963 році. Великий внесок у дослідження соціальної відповідальності здійснили Дж.Дарлі та Б.Латане. Саме вони вивчали так звану просоціальну поведінку. Вивченням даної проблеми займалися також С.Московічі, Г.Тард, Г.Лебон, Е.Росс, В. Мак-Даугалл, А.Кольберг, Ж.Піаже, Х. Хекхаузен, А.Уорд та інші. Кожен з них створив свою теорію та зробив вагомий внесок у дослідження проблеми соціальної відповідальності.

Наше дослідження спрямоване на вивчення соціальної відповідальності в підлітковому віці в гендерному контексті. Гіпотезою дослідження стало припущення про те, що існують вікові відмінності у розвитку соціальної відповідальності у підлітковому віці. Ми припустили, що молодші підлітки у своїй поведінці орієнтуються на уникнення покарання та отримання заохочення за "правильну поведінку", тоді як старші підлітки у своїх вчинках та судженнях керуються існуванням суспільного благополуччя, вищого закону, що відповідає інтересам більшості людей.

Для дослідження було використано авторську модифікацію методики А.Кольберга "Моральна дилема". Досліджуваним було представлено до уваги 3 відеоролики на соціальну тематику, після перегляду кожного з яких було запропоновано перелік питань. Відповіді досліджуваних співвідносилися з одним із рівнів морального розвитку.

Виявилося (рис.1), що у підлітковому віці найбільш розвиненою є стадія орієнтації на авторитет (відповідно 32,8% – у хлопців, 37,1% – у дівчат). Це проявляється в тому, що для підлітків важливо отримати повагу та визнання від обраного взірця. Підлітки здійснюють вчинки, керуючись прагненням відповідати очікуванням авторитету.

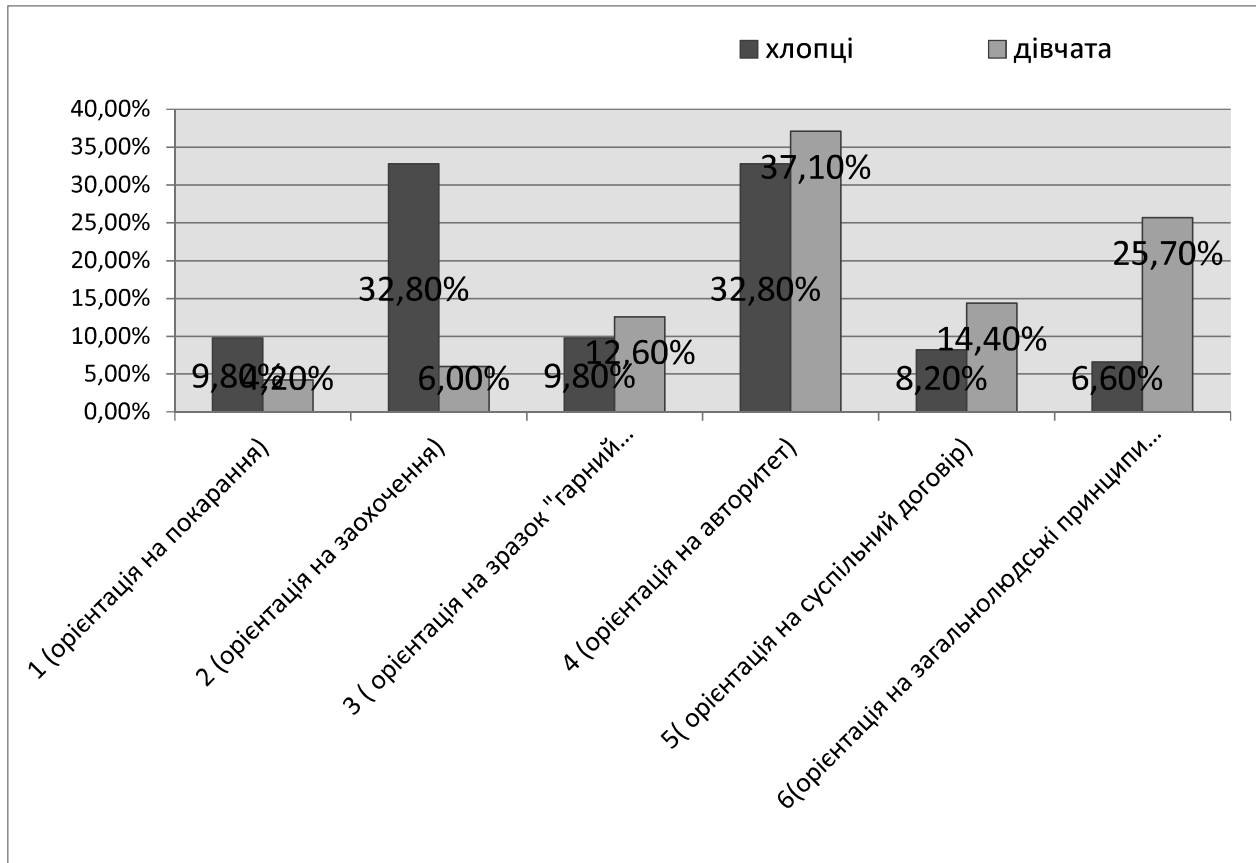

Рис. 1 Узагальнені результати дослідження соціальної відповідальності у підлітковому віці

Можна припустити, що вони орієнтуються на уникнення почуття провини через "невиконання боргу". Можна відзначити, що хлопці у своїх судженнях та вчинках орієнтуються на отримання заохочення за "правильну" поведінку, тоді як дівчата схильні спиратись на авторитет і загальнолюдські цінності.

Для узагальнення та систематизації отриманих даних дівчат підліткового віку ми піддали результати дослідженню факторизації: (рис. 2). В результаті факторного аналізу методом головних компонент за допомогою Varimax-ротації було виділено два біполярних фактори які охоплюють 56 % дисперсії.

Пов'язаними між собою за першим фактором (33% дисперсії) виявилися орієнтація на заохочення та орієнтація на авторитет, що є зрозумілим, оскільки підліткам орієнтуючись на обраний авторитет, важливо отримати певне заохочення за свою поведінку. Їм протиставляється орієнтація на покарання, орієнтація на зразок та орієнтація на загальнолюдські принципи та моральні норми.

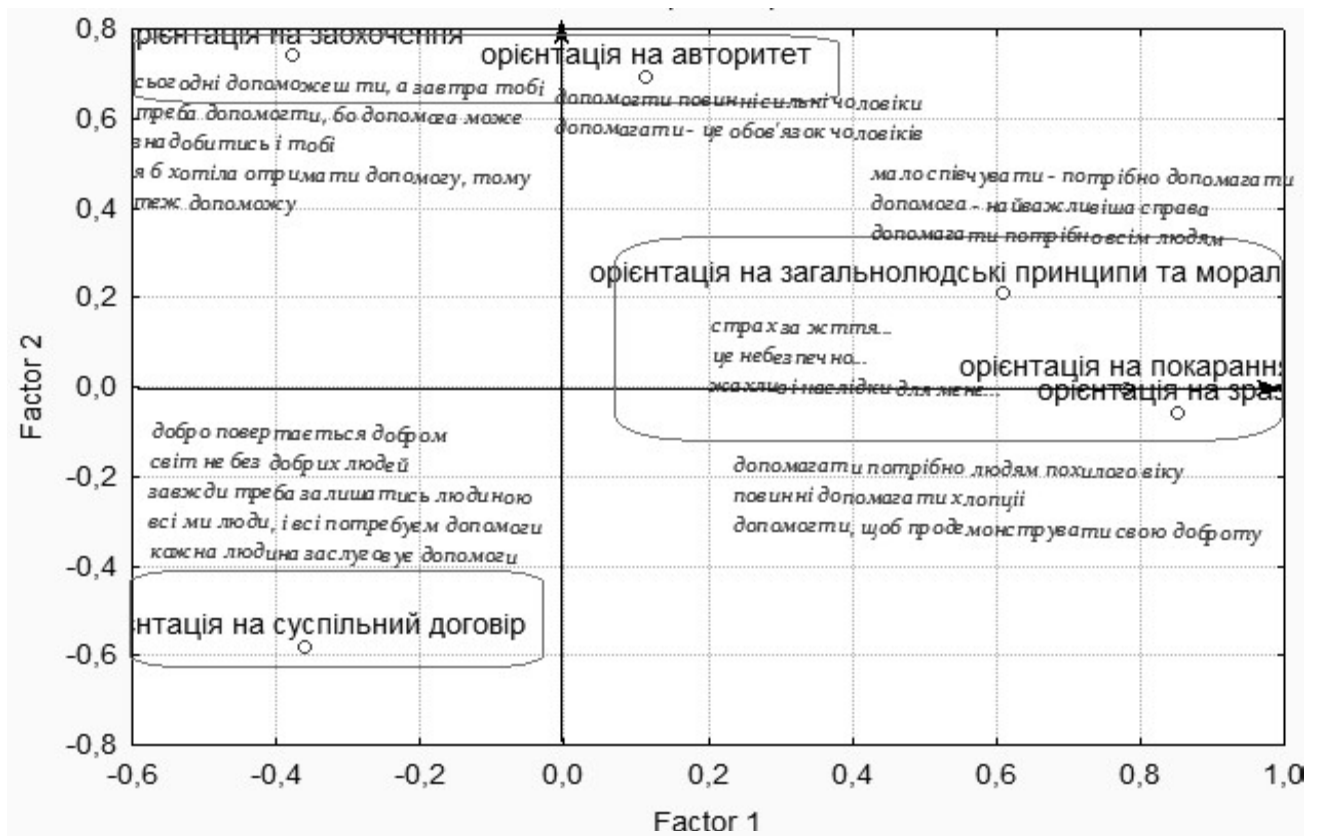

Рис.2 Факторна модель соціальної відповідальності дівчат підліткового віку

Аналізуючи результати досліджень хлопців підліткового віку ми також застосували факторний аналіз (рис. 3).

Пов'язаними між собою за першим фактором (41% дисперсії) виявилися орієнтація на суспільний договір та орієнтація на покарання. Так, хлопці підліткового віку дотримуються норм, правил, принципів, встановлених у суспільстві, з метою уникнути покарання. Їм протиставляється пара стадії орієнтації на зразок та орієнтації на заохочення. Взаємопов'язаність орієнтації на зразок та орієнтації на заохочення є зрозумілою. Можна сказати, що хлопці здійснюючи "правильні" вчинки воліють отримати певне заохочення та схвалення з боку оточуючих.

Орієнтація на авторитет та орієнтація на загальнолюдські принципи та моральні норми також пов'язані між собою стадії за другим фактором (24% дисперсії), що свідчить про їх взаємозв'язок та взаємозумовленість.

Проведене дослідження дає підстави для таких висновків:

Дівчата у про соціальній поведінці спираються на авторитет, очікуючи при цьому заохочення та ігноруючи суспільні зобов'язання. Загальнолюдські цінності також стають мотивами морального вибору, якщо підкріплюються зразком такої поведінки або ж з метою уникнення покарання.

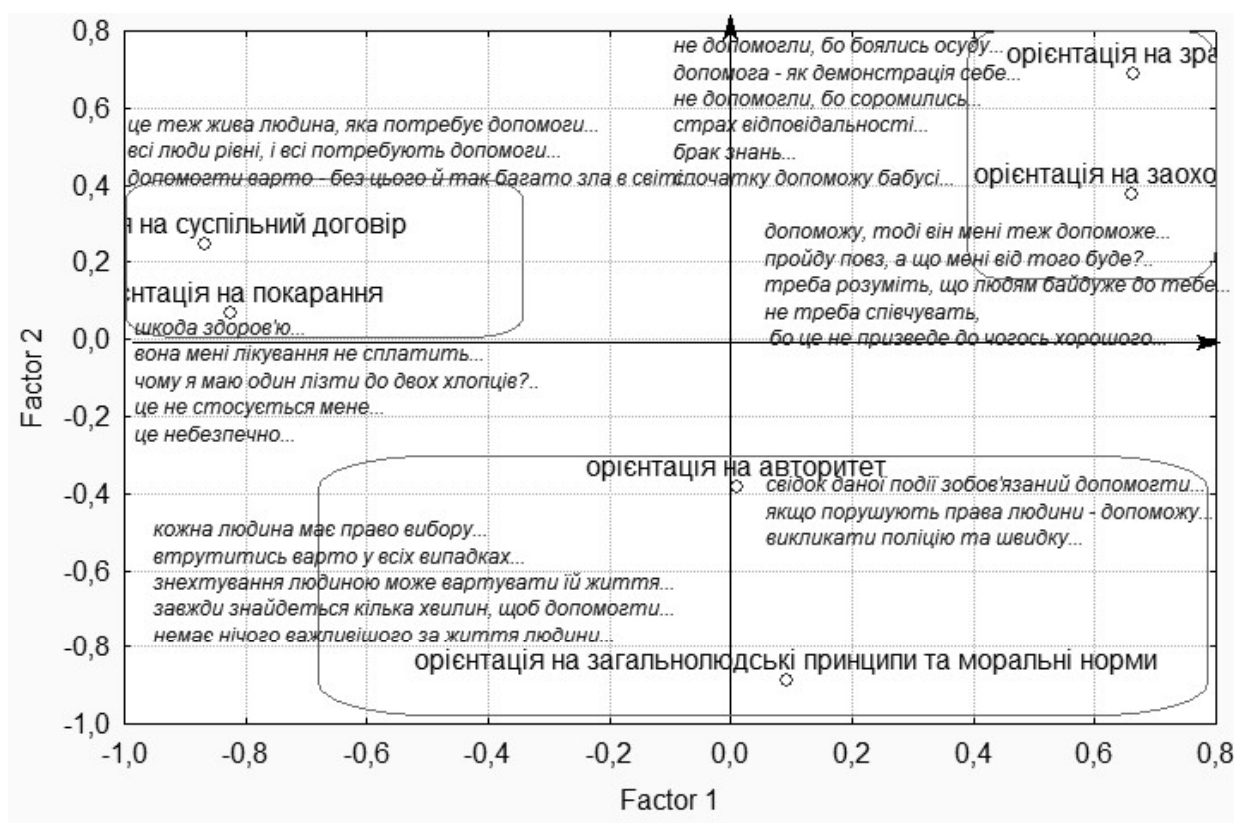

Рис. 3. Факторна модель соціальної відповідальності хлопців підліткового віку

Хлопці-підлітки здатні до про соціальних вчинків за зразком, який супроводжується заохоченням, за умови відсутності покарання або ж як опозиційної поведінки. Для них так само важливим є авторитет, який може спонукати сповідування загальнолюдських принципів та норм.

Таким чином, соціальна відповідальність у підлітковому віці має виражені гендерні відмінності.

Бібліографія

1. Анциферова Л. Связь морального сознания с нравственным поведением человека (по материалам исследований Л. Колберга и его школы) / Людмила Ивановна Анциферова // Психологический журнал. – 1999. – Т. 20. – № 3. – С. 5-17.
2. Климчук В. Факторний аналіз: використання у психологічних дослідженнях / Віталій Олександрович Климчук // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 8. – С. 43-48.
3. Копець Л. Класичні експерименти в психології / Людмила Копець. – К. : Києво-Могилянська академія, 2010. – 283 с.
4. Методика оценки уровня развития морального сознания (дилеммы Л. Колберга). Диагностика эмоционально-нравственного развития / [ред. и сост. И. Б. Дерманова]. – СПб. : Наука, 2002. – С. 103-112.
5. Савиченко О. Рефлексія розвитку спортивних здібностей юнаків у ситуаціях самопорівняння та соціального порівняння / Ольга Михайлівна Савиченко // Наука і освіта. – 2014. – № 5. – С. 74-79.
6. Фальковська Л. Справедливість як предмет соціально-психологічного дослідження / Людмила Миколаївна Фальковська //

Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України; за заг. ред. М. М. Слюсаревського ; упоряд. Л. А. Найдьонова, Г. В. Мироненко. – К. : Міленіум, 2011. – Вип. 11. – С. 290-299.

7. Latane, Bibb & Darley, John M. Group inhibition of bystander intervention in emergencies // Journal of Personality and Social Psychology. – 1968. – № 10 (3). – P. 215-221.

Наукове видання

Суспільно-політичні та психологічні студії. Вип. 1.

Наукові праці студентів та викладачів соціально-психологічного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка та Інституту соціології Варшавського університету, частина з яких виконано у межах міжнародного наукового семінару «Reprezentacja polityczna mniejszości narodowych»

Українською та польською мовами

Наукові редактори:

Віталій Климчук, Славомір Лодзінський, Сергій Рудницький

Дизайн обкладинки та верстка макету

Віктор Кириченко